THE DAILY YIDDISH JOURNAL

H. WINEBERG, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

PUBLISHED BY

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

67 Elizabeth Street Telephone Main 4582

SUBSCRIPTION RATES: $3.50 PER YEAR

SINGLE COPY 1c.

Entered as Second Class Mail Matter at G.P.O. Toronto, Ontario January 22nd 1913

גיט מטשר

דער „נלאס פאלסקי", האט ארויסגעלאזען אן אויפרוף צו די אמעריקאנער פאליאקען, און פאדערט זיי אויף צו קומען אהיים, קעמפען פאר פוילן:

די צייטונג האט, אז וועניגסטענס א מיליאן פאליאקען וועלן קומען פון אמעריקא, קעמפען פאר זייער פאטערלאנד — פוילן.

אזוי ווערט געמעלדעט אין א קייבעל פון לאנדאן.

מיר ווייסען ניט, לעזער, צי דער פערלאנג פון יענער פוילישער פאטריאטישער צייטונג וועט ערפילט ווערען.

ניט זייכטיג איז אבער יעצט די פערווירקליכונג פון דיעזער בקשה, צו מענשען העלען וועלען אייסבייטען זייער רוהיגע היים צוליעב'ן שלאכט־פעלד.

ניין, דאס אינטערעסירט אונז יעצט ניט.

דאס אינטערעסאנטסטע איז אבער, דאס וואס ביי זיי דיאזמות העולם, וואגט מען צי שטעלען אזעלבע פאדערונגען, ווי די אייבענדער מאהנונג.

וואגט אליין, לעזער, קומט אייך אפילו ווען עס איז אייך אייער מחשבה, אזא געדאנק, אז אויך מיר אידען זאלען וואגען צו פאדערען אזא קרבן פון די אידען אין אמעריקא און קענעדע.

ניין, די אידען פון יענער זייט ים, פערלאנגען עס גאר ניט.

זיי טרויטמן גאר ניט וועגען אזא קרבן.

אנשטאט דעם, פערלאנגען זיי א הילפענדע האנד, א ברידערליך הארץ, א ביסעל מיטגעפיהל. דאס פערלאנגען זיי.

און דער אמת, מעג געזאגט ווערען.

דאס אמעריקאנישע אידענטהום האט ניט ערפילט איהר הוב, דעם הוב וואס זי איז שולדיג, שולדיג זיך זעלבסט, און דאס אידענטהום פון אייראפא.

מיר האבען נאך היינט צו טאג איבער גאנץ אמעריקא אין קענעדע, ניט צוטיפגעזאמעלט די סימע אפילו פון א מיליאן דאלאר.

יענע בעמען א מיליאן מענשען, און מיר וואלטען זיך כאטש צו־פריעדענגעשטעלט מיט א מיליאן דאלאר, וואס מיר זאלען קענען צוטראגען צו די מלחמה־קרבנות אלס מהנה פונ'ם אמעריקאנער אידענטהום.

העט דיעזער פערלאנג בלייבען א ניט פערווירקליכטער?

וועלען מיר זיי לאזען ענטוישט ווערען?

זיי בעטען דאך אזוי ווענig.

מיר האבען אפט לייעב צו ברענגען הלל הזקן'ס ווערטער „אם אין אני לי, מי לי".

וועלען מיר, ווען עס האנדעלט זיך פאר הילף צו שאפען, פערגעסען אין דיעזען אייביג־ריכטיגען אמת?

לאמיר האפען, אז אונזערע גוטע מדות האבען נאך אונז ניט פער־לאזען און יעדער שטארט אין שטעטיל, יעדער איינער ארים אדער רייך, וועט געבען מעשר, מעשר פאר די אומגליקליכע מלחמה קרבנות.

פראפיטירען וועט דאס פאלק

דער שפאס איז געווארען א ביטערער ערנסט.

דעם אמת פון דיעזען אלטען שפריכווארט דערפיהלט יעצט, די „טאראנטא ריילווי קאמפאניע", צו וועמען עס געהערען די קאר־לינען פון אונזערע גאסען.

די טראנספארטאציאנס־פראגע איז פאר די היגע איינוואהנער פאר די לעצטע יאהרען איינע פון די וויכטיגסטע פראגען.

מיט'ן וואוקס פון דער בעפעלקערונג אין שטאדט, מיט דעם וואס עס זענען לעצטענס אריינגענומען געווארען אין די שטאדט גרענעצען נייע שטאדט־טהיילען האט דיעזע פראבלעמע פון א גוטען און בעקוועמען פער־קעהר, הערגרייכט איהר העכסטע מדרגה.

עס איז שוין געווארען אפילו בשעת „עלעקשאן" א „פלאטפארם־פונקט" ביי די פערשידענע שטאדטישע קאנדידאטען, און יעדער איינער האט פערשפראכען בעסערע טראנספארטאציאנס־מיטלען.

פון די ליעבע זיסע פערשפרעכונגען איז אבער געבליבען לעם ביים אלטען, ביז וואנען איף אינזערע גאסען האבען זיך בעוויזען די „דזשיטני־אויטאמאבילען".

די קאר קאמפאניע האט צוערשט דעם „גייעם גאסט עמפאנגען מיט א שמייכעל.

ווען מען זאל די קאר־איינענטהימער דאמאלס זאגען, אז דאס וואקסט פאר זיי א קאנקורענט, וואלטען זיי יענעם ניט גאר בעטראכט פאר א חסר דעה, גאר וואלטען שוין אויסגעזוכט א נייי־ווארט, אים צו בעקרייען יענעם פאר זיין נביאות.

עטליכע וואכען זענען אבער פאראיבער, און זי האט עס דערפיהלט, דערפיהלט אין איהר קעשענע.

דער עולם האט איינגעפונען פאר דער קורצער צייט, אז מיט די „דזשיטנים" איז בעסער אין בעקוועמער צו פאהרען, אין די קאר קאמפאניע האט עס דערפיהלט.

35 טויזענד דאלאר א מאנאט וועניגער ווי פריהער זיינען די איינ־נאהמען פון דער קאמפאניע, מעלדען זייערע בעאמטע.

די קאמפאניע האט אויף מאנכע גאסען געמוזט פערקלענערען דיא צאהל פון קארס, ווייל עס איז פשוט ניטא ווער עס זאל אויף זיי פאהרען.

און דאס האבען געבראכט די „דזשיטנים".

מיר וואלטען זיך אויף דער גאנצער „דזשיטני פראגע" פיילייכט ניט אבגעשטעלט, ווען מיר וואלטען ניט איינגעזעהן, אז די „דזשיטנים" זע־נען אין די אינטערעסען פון די ברייטע פאלקס־מאסען.

די גאנצע טראנספארטאציאנס פראגע איז א פראגע בלויז פאר דעם ארבייטער און מיטעלען קלאס.

די רייכע האבען זייער איינענעם טראנספארטאציאנס־מיטעל.

ניט אומזיסט איז די פראגע אזוי ברענענד פאר די ערשטע.

דאס וואס דאס פאלק האט ניט געקענט זעלבסט אויפטהון, וועלען יעצט פאר זיי אויפטהון די „דזשיטנים".

די קאר קאמפאניע, דערפיהלענדיג די קאנקורענץ, וועט מוזען אויסבעסערען דעם קאר פערקעהר, לאזען לויפען מעהר קארס, און זעהן אז די פאסאזשירען זאלען אין די „ביזי שטונדען" ניט זיין געפאקט ווי הערינג אין א פעסעל.

פאר וואס מלחמות קענען ניט אויפהערען

פון ישראל זאנגוויל.

מיט הונדערט יאהר צורוק איז אין ווי־ען אפגעהאלטען געווארען א קאנגרעס פון דיא אייראפעאישע מעכטע. מיט דעם צוועק אוועקצושטעלען דעם אייראפעאי־שען פריעדען אויף א געזונטען דויערענ־דען באזיס. אויף דיא אידען זיינען אין יענעם קאנגרעס געווען פערטראטען דורך שלוחים, און זיי האבען געהאפט אויף גלייך בערעכטיגונג אין אלע לענדער אלס דער רעזולטאט פון יענער דיפלאמאטי־שער פערזאמלונג.

בשעת דיא דיפלאמאטען האבען אנגע־פיהרט זייערע דעבאטען מכח דעם איי־ראפעאישען אייביגען פריעדען, איז נאפא־לען דער גרויסער אנטלאפען פון געפאנ־גענשאפט אויף דעם אינזעל עלבא און ווידער אנגעפאנגען דיא גרויסע מלחמה פאר דיא ממשלה איבער גאנץ אייראפא. עס איז אבער נאך א קורצע צייט געלונ־גען דיא פערבינדעטע אייראפעאישע מלוכות צו געבען נאפאלעאנען דעם טויט־קלאפ אין דער בעריהמטער שלאכט פון וואטערלאא, און דאן האט זיך אנגעפאנגען דיא חלוקה פון אייראפא צווישען דיא זיעגערס. דער רוסישער צאר, דער עסטרייי־כער קייזער, און דער פריסישער קעניג האבען געשלאסען א הייליגע אליאנץ אויף צוהאלטען דעם אייראפעאישען שלום.

אבער ניט ביי איין שלום קאנפערענץ אין לאנדאן איז מיר אויסגעקומען צו שפיעלען דיא נישט אנגענעהמע ראלע פון דעם פעסימיסט וועלכער האט נישט גע־האט גרויס צוטרויען צו דיא אלע פריהע רעדמאהנטע שלום פערדיגער. ביי איינער פון דיעזע פריעדענס פערזאמלונגען האט מר. סטער מיר פארגעווארפען מיין אפ־קורסות מכח דיא אנשטרענגונגען פון די אייראפעאישע געקרוינטע קעפ פאר'ן שלום. ער האט מיר דעמאלט ערקלערהרט אז ער האט בערייטס גאנץ אייראפא און בעזוכט אלע ראשי מלוכות און איז אי־ר בערציינט אז אלע אהן אויסנאהמע זיינען פריעדענס פרינצען. איך עראינער מיך די לעצטע בעגעגענניש פון סיר עדווארד גרעי און מר. קארנעגי ביי א שלום באנקעט און זיך צוגעהערט צו דיא געשפרעכען פון דעם ענגלישען שטאאטסמאן און אמעריי־קאנער שטאהל קעניג. ביידע האבען אויס־געדריקט דיא איבערצייגונג אז דער סוף פון מלחמות איז גאנץ נאהענט, און אז זיי וועלען נאך דערלעבען צו זעהן דיא מענשהייט בליהען אין אייביגען פריעדען.

דער קאנגרעס אין וויען האט יעניג סטענס געהאט גענוג אז זאכע צו האפען איז בעזינגט געווארען, אבער אין 1914 איז דער אויסברוך פון מלחמה געווען דער סיגנאל פאר דער פריש ערוואכטער האפ־נונג פארן וועלט'ס פריעדען. "דיא איצ־טיגע מלחמה וועט ענ־יגען מלחמות אויף אימער!" — איז געווען דער טיטל פון א בראשורע וואס מר. וועלס האט פוב־ליצירט און זיין ליארמען וועגען דעם קו־מענדען שלום האט פערהילכט א וועלט. אבער דאס איז שוין דיא בארעקטע־ס־טישע נאטור פון אלע איטאפיסטען (ניט פראקטישע אידעאליסטען) אז גראד אין דער צייט ווען זייערע האפנונגען ווערען באנקראט, שטארקט זיך ביי זיי די אמינה אין דער ענדליכער רעאליזירונג פון זייער אידעאל. אבער אפילו אן אויבערפלא־כע אנאליזירונג פון דיא צושטענדע אין אייראפא, צייגט וויא ווייט אין ברייט די זאמען פון מלחמה זיינען פערשפרייט אי־בער דער וועלט, און דיא מינדעסטע אויפ־רעגונג איז גענוג צו צופלאקערען דעם מלחמה פייער. עס איז דערפאר גאריש צו גלויבען אז מיר קענען איינפיהרען א וועלטליכען שלום דורך א דיפלאמאטישע טריבינאל אדער דורך פינאנציעלע מאס־רעגלען. אלע אזעלכע אידעען אהן דער אויסראטונג פון דיא מלחמה זאמען זיינען גאר דיא טרויעריגע אילוזיאנען.

דיא מערהרסטע פון דיא מלחמה קער־נער לייגען טיעף איינגעוואקסען און אונ־זער בעוואוסטזיין וועלכע קענען ניט קאנ־טראלירען ווערען פון אונזער שכל און אום אויסצוראטען דיעזע שלעכטע־ערער איז נויטהיג דיא טראנספארמאציע, דיא ענ־דערונג פון אונזער טיעפען בעוואוסטזיין, דער מענש דארף ניט צו דיעזען צוועק ווע־רען אן איבער מענש, אבער ער מוז פער־פאלקאמען דעם עוואלוציאנס פראצעס וואס האט איהם ארויסגעשלעפט פון דעם אבסאלוט ברוטאלען צושטאנד. דיא ווייט פערשפרייטע בעגייסטערונג פון וועלטלי־כע פריעדען איז א סימן אז דער עוואלו־ציאנס פראצעס פון דער מענשהייט האט זיך נישט אפגעשטעלט. צום בערייערען אבער איז דיעזער עוואלוציאנס פראצעס נישט בעגלייטעט מיט דער ריכטיגע אויספאסונג פון דער ווירקליכקייט און זי איז ניט אפילו אויף אזוי פיעל מאראל־אי נזישט אפילו אויף אזוי פיעל מארא־בעצאהלען דעם פרייז פון שלום. זאגאר נאכדעם וויא מיר ווייסען און פיהלען די שרעקליך טרויעריגע רעזולטאטען פון א מאדערנער מלחמה.

ביז יענער צייט, ווען דיא זיענדייכע נאציאנען וועלען צוטהיילען זייער געווינס צווישען דיא געשלאגענע פעלקער, קען מען ניט האפען אויף א פריעדען. לאמיר דער־פאר בעסער אנאליזירען דיא אורזאכען פון מלחמה, כדי מיר זאלען קענען האב־בען ערפאלג אין אונזער קאמפף געגען מלחמות.

די ערשטע אורזאכע פון מלחמות איז די קאמפף לוסט און ספארטינג עלעמענט אין מענש וואס איז איהם פערבליבען בירושה פון זיינע באַרבארישע אורעלטע־רען. דיא מעהר אינטעליגענטערע אספע, וועמען מיר רופען מענש איז דיא העלדיש־סטע און געפעהרליכסטע פון אלע אנ־דערע צרות. אבער דיעזע אספע איז אין דער זעלבער צייט אויף א מלאך גראד ווי א שד און איהראקאמפף אינסטיקט איז צוזאמענגעוועבט מיט טדיא נאבעלסטע ליע־בעס געפיהלען און זעלבסט אויפאפע־רונג.

עס איז די העלדישע זייט פון מלחמה וועלכעס די אוטאפיסטען איגנאריירען דער מיליטעריטשער הענד בוך לערנט ווי אזוי אריינצושטעכען דעם באיאנעט אין שונא'ס בויך, ווייל דאס בליזיג שטעכען אין בויך איז נישט טויטליך איז יעדען פאל. עס דאכט זיך אז קיין זאך קען ניט זיין מעהר אבשייליך־ווי דאס, אבער צו פערזעהן דעם פאקט, אז דער שטעכער שטעלט זיין איינענעם בויך אלס אן איינ־פאכען ברוטאלישען מערדער, איז זעהר אונגערעכט.

דער דיכטער טענס־איסן דערצעהלט אונז אז עס איז נישט אזוי שווער צו בעוויזען א ליגען; ווי עס איז שווער צו בעקעמפפען א ליגען וואס איז א האלבער אמת. מלחמה איז א ליגען וואס איז א האלבער אמת, און דערפאר איז ער אזוי שווער צו בע־קעמפפען. עס איז דיעזע אמת'ע העלפט פון מלחמה וואס גיט אונז א געוונטען באַ־זיס פאר די פאעזיע און ראמאנטיק פון מלחמה, און דיעזע צוויי פערשטעלען דיא אנדערע פאסקודנע העלפט פון מלחמה. — דעם שמיץ, קראנהייט, אונגליק און דעם פאקט אז דער קריעגער איז גלייכגייטיג א מערדער און א מארטירער.

ביים שלאכט פראנט און אין די האס־פיטאלס קען מען זעהן די שרעקליכסטע רעזולטאטען פון דער גרויזאמער שחיטה, אבער דיעזע ווירקליכקייטען זיינען דאס געהיימניס פון א קליינער מינאריטעט. זייער בעשרייבונג איז אבער בעפוצט און פארגלעט, אז די גרויסע פאלקס־מא־סען קענען, נישט האבען קיין ריכטיגען בעגריף פון דעם. אלעס וואס מען לעזט אין דיעזע בעשרייבונגען, איז די ראמאנ־טישע פארשטעלונג פון מלחמה און דיעזע ראמאנטישע היפנאזיע האט אזא שטאר־קען איינפלוס אפילו אויף דעם צושויער פון די גרויזאמקייטען, אז עס פערטרייבט פון זיינע געדאנקען די אמת'ע איינדריקע פון מלחמה. די פעריואנדעטע, וועלכע ערהאלען זיך זיינען צופריעדען און דיא טויטע דערצעהלען קיין מעשות נישט.

גראד ווי די גרינע גראז דעקט שפע־טער צו די רויט בעפלעקטע אז בלויז דורכגעזאפטע פעלדער, אזוי פערדעקט פאעזיע די שרעקליכע ווירקליכקייט פון מלחמה. די גרויסע נאציאנאלע זאמלונ־גען פון מלחמה ליעדער און שלאכט ביל־דער ווערען בערייכערט מיט נייע אוצרות וועלכע בליהען ווי ראזען אונטער דער מיסט פון שחיטה, און דער צווייטער דור ווערט אונטער דיעזען איינפלוס ערציונען נאך מיט מעהר אשק דורכצומאכען דיעזע בארבארישע ערפאהרונגען.

מלחמה ברענגט מיט נאך מלחמות, גראד ווי געלד ברענגט מעהר געלד. מיר שטעקען זיך אן מיט דעם מלחמה־גייסט ווען מיר זיינען זייגענדע קינדער. עס איז בעמערקענסווערט, דאס מר. וועלס האט ניט גאר געפונען זיין הויפט ליטעראַרישע בעגייסטערונג אין מלחמה, נאר ער האט אויף פערעפענטליכט א נייע שלאכט שפיעל. נאך דיעזער מלחמה וועלען גע־שריבען ווערען פיעלע נאוועלען, ראמאנען דורכגעוועבט מיט ערצעהלונגען פון דיעזער שלאכט, אין דאס וועט דיענען אלס גרוי־סע אנציהענדע קראפט פאר אונזער יונגען דור און איהר פעסט צוקאוועזן צום מלחמה רייט־וואגען.

די צווייטע אורזאכע פון מלחמה איז די ארמעע און פלאטע מיט זייערע היס־טאָרישע טראדיציעס, אויפגעבלאזענקייט, בעציערונג, זייער מוזיקאלישע און העלדי־שע אטמאספערע, זייער פערלאנג נאך פראפיציאנעלער איבונג, און דער פער־לאנג אין פאלק אויסצונוצען דיעזע קרעפ־טען. ווער קען נאך גלויבען אז עס גיעבט א פאלק וואס איז בערייט אייפצולייזען זיינע היסטאָרישע רעניטענטען און פאר־נאדערצונעהמען זיין פלאט? דיא ער־פינדער פון לוסט שיפען און סובמאַרינס האבען ביינעטראגען צום אויסברוך פון מלחמה, ווייל אין דיעזער ערפינדונג איז געלעגען א ביינעריגקייט פאר פראקטישע אייסנוצונג פון דיעזע כלי משחית.

די דריטע אורזאכע פון מלחמה איז דער נאציאנאליזם מיט זיין קאמפף פאר מעהר רוים צו אטהעמען און פאר מעהר פלאץ אונטער דער זון און מיט זיין האלב פאלשען בעגריף פון נאציאנאלען גלאנץ. דער שכר פון נאציאנאליזם איז מלחמה און זי וועט אזוי לאנג עקזיסטירען כל זמן די מענשהייט וועט גלויבען אז נא־ציאנאליזם בעצאהלט זיך. די פעלקער גרענעצען זיינען געצייכענט מיט מענשלי־כע בלוט. זיי האלטען זיך אויף די מי־ליטערישע כחות און אויף זייערע סטרא־טעגישע פערבינדונגען מיט אזעלכע מילי־טערישע מעכטע. אונטערצונעהמען פון זיי דעם דרוק פון שונא וואלט פערניכטעט דעם נערוו פון נאציאנאליזם.

איבערזעצט פון דר. בנציון וואלף.

פאסאקוראנטיזם

(פעליטאן)

פון י. ראזען.

שרעקט זיך ניט ליעבע לעזער, פאר דעם ווארט וואס איך האב ארויסגע־שטעלט אויפ'ן סאמע שפיץ. דאס האב איך אבזיכטליך געטהון כדי איהר זאלט אביסעל מעהר דרך ארץ האבען פאר די דאזיגע פאר ווערטער וועלעכע איך נעה שרייבען „פעליטאנמעסיג. אין אמת'ן אבער איז דאס א פשוט ווארט פון א גאנץ יאהר און איך וועל דאס אייך פארטייט־שען. איהר דארפט ניט שטארק צולעגען קיין קאפ; איהר וועט עס פארשטעהען איינס און צוויי און מיר וועלען קענען גלייך צוטרעטען צום ענין, וועלכען איהר וועט אויך גאנץ לייכט פערדייהען, ווייל נאך אלעמען איז עס דאך מעהר ניט ווי א פעליטאן, א סארט צימעס אדער פר־דינג נאך'ן עסען צו וועלכען מען מוז זיך ניט שטארק אנשטרענגען צו פאר־שטעהען.

דאס ווארט פאסאקוראנטע, כאפט זשע ניט: „פאסאקוראנ־טע", איז א איטאליעניש ווארט. מיט אנדערע ווערטער, צוויי איטאליעניש ווערטער צונויפגעשטיקעוועט און אויסגעפרעסט און געמאכט פאר איין ווארט. ניט קיין איבערגעשפיצט ווארט, א ניש־קשה'דיג ווארט אבער איז עס.

האבען גענומען די ענגלענדער און האבען דאס ווארט אריינגעשטעלט ביי זיך אין ווערטערבוך. איהר פארשטעהט? זיי האבען דאס ניט אוועקגע'נגב'עט חלילה. די איטאליענער האבען עס; נאר זיי, די ענגלענדער, האבען עס אויף.

פאר וואס זשע, איך בעט אייך, זאלען מיר, אידען דאס ניט האבען?

און איך וועל דארום דאס ווארט דא פארטייטשען צוליעב מיין איצטיגען ענין און מיר וועלען דאס טאקי האלטען אויף תמיד.

נאך א ווארט שאדט ניט.

„פאסאקא", מיינט אביסעל, א קליין ביסעל. „קוראנטע", מיינט פארזיכ־טיג.

איצט לאמיר צונויפשטעלען ביידע ווערטער אינאיינעם: פאסאקוראנטע נאך אכאל: פאסאקוראנ־טע. אט אזוי. דאס הייסט: אביסעל פארזיכ־טיג, וועניג פארזיכטיג, נאכלעסיג, אונ־דיפערענט.

רופט מען דערפאר א מענשען וואס קומערט זיך ניט וועגען וויכטיגע זאכען, רופט מען איהם פאסאקוראנטע.

דעם באראקטער, די נייגונג פון מענשען צו רעדען וועגען איינפאכע זאַ־כען אנשטאט צו רעדען וועגען וויכטיגע זאכען, אט דיעזען באראקטער, דיעזע נייגונג רופט מען פאסאקוראנטיזם.

פערשטאנען?

איך, רבותי, לייד פון דיעזער קראנקהייט, פון פאסאקוראנ־טיזם.

היינט, וועניגסטענס, וויל איך רע־דען פון א גאנץ פשוט'ן ענין.

איך וועל ניט רעדען פון דער מלחמה, כאטש די דאזיגע פראגע איז באמת שווידערליך ערנסט און וויכטיג.

איך וועל ניט רעדען פון קונסט און וויסענשאפט. איך וועל ניט רעדען אפי־לו פון פריהלינג און בלומען, איך וועל ניט רעדען פון פאעזיע, הימעל און שטערען.

איך וועל אפילו ניט רעדען פון פוי־נעלעך אין וואלד, און געוויס ניט פון אידעען און אידעאליסטען.

רופט מיך פאסאקוראנטע, א מענש וואס לאזט איבער ביי וויכטיגסטע, די שערנסטע אין פיינסטע ענינים, קומערט זיך ניט וועגען דברים העומדים ברומו של עולם, און לאזט זיך אראב אזוי נע־דריג און רעדט פון דער קלענסטער קליינינקייט, פון דער איינפאכסטער זאך — פון ברויט מיט פוטער!

א שאנדע, בנאמנות!

אן איינפאכער פעליטאן, א פאסאקו־ראנטע און אן איינפאכער עסק, א בויך עסק, א מאגען פראגע, א טעמא פון ברויט מיט פוטער.

איצט, פאני לעזער, רוהט זיך אב אביסעל און איך וועל אייך זאגען וואס איך וויל.

* * *

אין דער „גלאוב" פון 31־טען מאי רעדט דער בריליאנטענער עדיטאריעל שרייבער וועגען דער מלחמה. ער זוכט א רפואה צו דער גרויסער וואונד. וואס טהוט מען, זאגט ער, אין תמצית, אז דער מענש זאל זיך מעהר נים בעציהען צו זיין מיטמענשען ווי א וואלף? עס האט ניט געהאלפען, שרייט ער מיט גאל, די ציוויליזאציאן, די רעליגיאן קיין זאך האט ניט געהאלפען צו שטערען אז דער מענש זאל ניט שעכטען דעם מענשען אויף אזא שווידערליכען אופן. אין ער האט אן עצה:

די קירכע זאל זיך פערייניגען

איך וויל ניט אריינגעהן אין א דיס־קוסיאן ווי אזוי ער וועט דאס מאכען. איך וויל איהם ניט פרעגען צו ביינען ער, אז די פראטעסטאנטען זאלען ווערען קאטא־ליקען אדער פארקעהרט. עס קאן זיין אז ער האט א תירוץ. ניט דאס בין איך אויס־סען.

איך וויל איהם אויך ניט פרעגען פאר וואס דענקט ער, אז אין דער צו־קונפט וועט די רעליגיאן יא ווערקען, וועה־רענד ביז היינטיגען טאג האט די רעליגיאן ניט געשטערט אין קריסט צו טויטען דעם צווייטען.

פיליייכט מיינט ער, אז א פעראיי־ניגטע קירכע וועט עס יא זיין בכוח צו טהון.

איך ניט דאס בין איך אויסען.

איך וויל בעריהרען אן אנדער פונקט.

רעדענדיג וועגען דעם, אז קיין אנ־דער מיטעל וועט ניט טויגען, זאגט ער: אן אמת'ערע, א ריכטיגערע, פער־טהיילונג פון רייכטהום וועט ניט זיין גע־נג צו מאכען דעם מענשען בעסער. ווען אפילו יעדער מענש זאל פערדיענען זיין שטיקעל ברויט מיט זיין אייגענעם שווייס: דאס לעבען איז מעהר ווי פלייש".

וועגען דעם פונקטעל, פאני לעזער, וויל איך זאגען א פאר ווערטער אז מיר וועלען זיין פערטיג.

עס איז אמת.

דאס לעבען איז מעהר ווי פלייש.

לא על הלחם לבדו יחיה האדם, מיט ברויט אליין בענוגענט זיך ניט דער מענש אפילו ניט מיט ברויט מיט פוטער.

לופט אליין איז ניט גענוג, וואסער איז ניט גענוג, ברויט איז ניט גענוג, ווען מען שטעלט צופריעדען דעם גאנצען מאגען איז נאך אלץ ניט גענוג.

דער מענש האט טויזענד און איינע העבערע שטרעבונגען, אויסער דעם מאַ־גען, דעם בויך, צופריעדענצושטעלען.

דאס איז אלץ אמת

ווען א מענש איז זאט, איז ער נאך אלץ קיין מענש ניט.

און ניט אומזיסט לאכען די גרויסע דענקער, דיכטער און פילאזאפען וועגען דער פראגע פון ברויט און פוטער.

ניט ברויט מאכט דעם מענשען גרויס, ניט דער בויך אונטערשיידט דעם מענ־שען פון דער חיה טענה'ן זיי און מיט רעכט.

איין קליינינקייט אבער פארגעסען זיי אלע און צווישען זיי דער ווירדיגער שריי־בער פון דעם עדיטאריעל אין דער „גלאוב":

אז אהן דעם ברויט מיט פוטער איז דער מענש, דער בחיר היצירים, דער דיכטער, דער פילזאזאף, דער וויסענ־שאפטס מאן — א הונד!

און אזוי ווי די גרויסע מאיאריטעט פון דער מענשהייט איז וועניגער זיכער מיט עסען ווי א — זייט מיר מוחל — א חזיר, לכן האבען מיר אהינטישע מעשהיים.

דאס לעבען איז מעהר ווי פלייש.

לא על הלחם לבדו יחיה האדם, מיט ברויט אליין בענוגענט זיך ניט דער מענש אפילו ניט מיט ברויט מיט פוטער,

צו גארנים געמאכט. די מיטער ווערט אין א היה פערוואנדעלט — זי פרעסט איהר איינגן קינד.

„אם תאכלנה נשים פרים עללי טפוחים", האט דער נביא געקלאגט.

קיינע רעליגיעזע געפיהלען, קיין מול־טור, קיין ציוויליזאציאן, קיין נאטירליכע מיטער ליעבע אפילו קאן ניט אבהאלטען קיין מאמע צו פרעסען איהר אייגען קינד ווען זי איז הונגעריג:

זי איז דאן קיין מענש ניט, זי איז געבראכט צו דער מדריגה פון א הונד!

ווען דער מענש איז זאט, הייבט זיך אן פון מענש:

ער קאן זיין א קליינליך מענשעל, א מענש, א בעסערער, א גרויסער מענש און א הייליגער מענש.

ווען דער מענש איז הונגעריג, הויבט ער אן פון הונד:

א קליין הינטעל, א גרעסערער הונד און א בלב חגרול!

ווען א מענש איז זאט, ווען ער האט ניט מורא פאר דעם מארגען, קאן ער יא זיין א גוטער מענש און קאן אויך ניט זיין־קיין גוטער מענש. ווען ער איז אבער הונגעריג — מוז ער זיין א הונד.

ווען עס איז פאראן קמח קאן אדער יא זיין תורה אדער ניט זיין קיין תורה, ווען אבער אין קמח, איז לכל הדעות — אין תורה!

א הונגעריגע מענשהייט הייסט א הינטישע מענשהייט און אויף א הינטי־שער מענשהייט ווירקט ניט קיין רעליגי־אן, קיין קולטור, קיין ציוויליזאציאן, קיינע אידעאלען ווי סאציאליזמוס און דאס גליייכען.

מיר קענען קיין זאך ניט ערווארטען פון א הינטישער מענשהייט.

אין פיעלע ציוויליזירטע לענדער ווערט א ריכטער בעזאָרגט מיט פרנסה אויף זיין נאַנצען לעבען.

דאן בלויז דענקט די רעניערונג און ער וועט מישפט'ען ריין לויט זיין געוויסען.

וועניגסטענס איז ער ארויסגעבראכט פון בחינת הונד צו בחינת מענש.

אויב אלזו ברויט מיט פוטער איז ניט גענוג צו מאכען איינעם פאר א גוטען מענשען פאר א קלוגען מענשען, פאר אן אידעאלען מענשען, אויס הונד, אבער מאכט עס איהם!

און איך פערזיכער אייך, לעזער, אויף טיין פעליטאניסטישען ווארט, אז אויב איהר וועט פערזיכערען דעם מענשען מיט ברויט אויף מארגען, וועט ער ווע־רען אויב ניט קיין גרויסער מענש באלד, אויס הונד עס אויף שטאר־קען ארגאניזירטען קהל'שען בח, וואס זאל האבען זיין השפעה אויף אלעס?

איבעראל איז אתתא ובחנו. קראנקע־קוראנטיזם. איך רעד ניט פון גרויסע און וויכטיגע ענינים, נאר פון א קליינינ־

בעמערקונגען וועגען קהל'שען לעבען

פעראיניגונג און שלום זיינען ווער־טער וואס ווערען ארויסגעזאגט פון פיע־לע מענשען אהן ערנסטבייט, ווייל זיי זעלבסט לייגען שטערונגען אויף דעם וועג וואס פיהרט צו דעם.

עס איז קיין ספק ניט, דאס איינינע מיינען גאנץ ערענסט, וואס זיי זאגען, און ווייל דורכאויס פריעדען און אחדות, און ווען זיי זאלען זיך בעמיהען מצרף זיין צום זאגען, ארבייט מיט טהעטיגקייט וואל־טען זיי געצוואונגען מיט די ווירקונג פון מאראלישען קראפט וועלכע איז נאך גענוג מעכטיג, אז די אלע שטערער זאלען מיט זען פריי מאכען דעם וועג פאר אחדות און אויסבעסערונגען וואו עס פאדערט.

צו דיעזע ערענסטע מיט זייערע בע־הויפטונגען, שטעל איך די פראגע, ע־מתי! ביז ווי לאנג וועט נאך טראנאנט־זען צוישפאלטען; צורעסען און צו ברע־קעלט און ניט צוזאמען מיט איין שטאר־קען ארגאניזירטען קהל'שען בח, וואס זאל האבען זיין השפעה אויף אלעס?

(פארטזעצונג אויף פיידזש 6)

אין פיליייכט, וועט זי נאך מוזען דעם פרייז פערקלענערען, אום צו קענען אויפהאלטען די קאנקורענץ.

פראפיטירען פון דער גאנצער פאסירונג וועט דארום דער ברייטער עולם, פון וועמען די קאר קאמפאניע האט צוזאמענגעקליבען איהרע מיליי־אנען.

אמת, אז עס ליידען דערווייל יענע ארבייטער, וועלכע ווערען פון דער קאר קאמפאניע אבגעלעגט צוליעב די שלעכטע געשעפטען, אבער אז מען וויל האקען האלץ מוז מען איינגעהן אז עס זאלען אויך זיין שפענען.

פאר וואס מלחמות קענען ניט אויפהערען

פון ישראל זאנגוויל.

מיט הונדערט יאהר צורוק איז אין ווי־ען אפגעהאלטען געווארען א קאנגרעס פון דיא אייראפעאישע מעכטע. מיט דעם צוועק אוועקצושטעלען דעם אייראפעאי־שען פריעדען אויף א געזונטען דויערענ־דען באזיס. אויף דיא אידען זיינען אין יענעם קאנגרעס געווען פערטראטען דורך שלוחים, און זיי האבען געהאפט אויף גלייך בערעכטיגונג אין אלע לענדער אלס דער רעזולטאט פון יענער דיפלאמאטי־שער פערזאמלונג.

בשעת דיא דיפלאמאטען האבען אנגע־פיהרט זייערע דעבאטען מכח דעם איי־ראפעאישען אייביגען פריעדען, איז נאפא־לען דער גרויסער אנטלאפען פון געפאנ־גענשאפט אויף דעם אינזעל עלבא און ווידער אנגעפאנגען דיא גרויסע מלחמה פאר דיא ממשלה איבער גאנץ אייראפא. עס איז אבער נאך א קורצע צייט געלונ־גען דיא פערבינדעטע אייראפעאישע מלוכות צו געבען נאפאלעאנען דעם טויט־קלאפ אין דער בעריהמטער שלאכט פון וואטערלאא, און דאן האט זיך אנגעפאנגען דיא חלוקה פון אייראפא צווישען דיא זיעגערס. דער רוסישער צאר, דער עסטרייי־כער קייזער, און דער פריסישער קעניג האבען געשלאסען א הייליגע אליאנץ אויף צוהאלטען דעם אייראפעאישען שלום.

אבער ניט ביי איין שלום קאנפערענץ אין לאנדאן איז מיר אויסגעקומען צו שפיעלען דיא נישט אנגענעהמע ראלע פון דעם פעסימיסט וועלכער האט נישט גע־האט גרויס צוטרויען צו דיא אלע פריהע רעדמאהנטע שלום פערדיגער. ביי איינער פון דיעזע פריעדענס פערזאמלונגען האט מר. סטער מיר פארגעווארפען מיין אפ־קורסות מכח דיא אנשטרענגונגען פון די אייראפעאישע געקרוינטע קעפ פאר'ן שלום. ער האט מיר דעמאלט ערקלערהרט אז ער האט בערייטס גאנץ אייראפא און בעזוכט אלע ראשי מלוכות און איז אי־ר בערציינט אז אלע אהן אויסנאהמע זיינען פריעדענס פרינצען. איך עראינער מיך די לעצטע בעגעגענניש פון סיר עדווארד גרעי און מר. קארנעגי ביי א שלום באנקעט און זיך צוגעהערט צו דיא געשפרעכען פון דעם ענגלישען שטאאטסמאן און אמעריי־קאנער שטאהל קעניג. ביידע האבען אויס־געדריקט דיא איבערצייגונג אז דער סוף פון מלחמות איז גאנץ נאהענט, און אז זיי וועלען נאך דערלעבען צו זעהן דיא מענשהייט בליהען אין אייביגען פריעדען.

דער קאנגרעס אין וויען האט יעניג סטענס געהאט גענוג אז זאכע צו האפען איז בעזינגט געווארען, אבער אין 1914 איז דער אויסברוך פון מלחמה געווען דער סיגנאל פאר דער פריש ערוואכטער האפ־נונג פארן וועלט'ס פריעדען. "דיא איצ־טיגע מלחמה וועט ענ־יגען מלחמות אויף אימער!" — איז געווען דער טיטל פון א בראשורע וואס מר. וועלס האט פוב־ליצירט און זיין ליארמען וועגען דעם קו־מענדען שלום האט פערהילכט א וועלט. אבער דאס איז שוין דיא בארעקטע־ס־טישע נאטור פון אלע איטאפיסטען (ניט פראקטישע אידעאליסטען) אז גראד אין דער צייט ווען זייערע האפנונגען ווערען באנקראט, שטארקט זיך ביי זיי די אמינה אין דער ענדליכער רעאליזירונג פון זייער אידעאל. אבער אפילו אן אויבערפלא־כע אנאליזירונג פון דיא צושטענדע אין איירא